

שלמה לויז'קה

(ציר ספרותי למלאת מאה שנה למוט)

ואה שנים עברו מאז פתח שלמה לויז'קה (ט"ו ט"ס תקפ"א) לרכוש מן הקוראים הפוריים בני דורו, אלו הן יסוד, והלחם המכריח בו, אולם מרחיק לפעולתו הספרותית יצאו הערך שהיה לה, אולם סדרו וכוחו של הערך הזה רבו מאד מאד כי במה פירו ג. ה. ויז'קה ושלום הכהן - שנמצאו בספרו של כל ישראל - נמצאו גם ספריו של לויז'קה. כי היה האיש כשעתו, והפעולה הספרותית בלתי מצויה, ויש כמה יוצר עם ערך לדורות לא רבים הם המפוזרים אלו כתב. נשנתו והשלישית וישלש מת ולא הספיק לגמור או להמשיך את אשר החל. אולם יותר מאשר בכמה שכתב, יש בזה שכתב ואך שכתב להבטיח לו חי-עצמה בעולם הספרות העברי. אפשר להמיר את פעולתו בסופו גמולו, נסיון של רוח השפה המלוצית והגאיה העברית להשיב לישפת הנבואה ופיוס את הענוות, נסיון של רוח-השירה אשר מתקפת מסורתי ספרד ואיך תעלה עד ששצאה לה נפש ראית למסור לה את הוי-צורתה. אך כאמת היה בא נאן נסיון ספר הכנות ולא ספר האיכות.

כי ספר האיכות היה שלמה לויז'קה וחד סדרו למן זמן ה"מסאפיים" כבר לין עד ימות "בבורי השנים" בוונא, וחד באיכות סליצתו ושירתו, במדותו וכאופן נסיון מיסות התקופה הראשונה של ההשכלה בן-צאחם.

על ההשכלה הברלונית טכנו בכלל דוחם, השיבה אל התקרא, אפשר שהיה בזה הרבה מן החקני - השפעה פרוטסטנטית שדלכה אחרי לוסר - ואשר שהיתה זאת שאיפה להשתחרר מעולם של הרבנים שנתמך בתלמוד ושלחן-ערך. בה התלמוד נחלט התנ"ך נתעלה, כך באה השאיפה לשנוא אל המבעיות הקרובה בעוד ישראל חי על ארצו, בניגוד להיי-הרה הדתיים שנתפסו בגולה. היטם ההיסטורי של ראשו המטכילים היה לקני, כידוע הם לא הבינו את ערך הש"ס בתור גורם וקני. הכל של המשך החיים הרוחניים, ולכן קמו לפרוק מעליהם את עול הגזירות ושעבוד-החיים שנאו בו.

בספרות קבלה שאיפה זו גם צד-רוי-נתי. כל מושך בעט שר ישרים על "המבע", אשר נחלצנו ממנה מעט נלות ישראל מארצו, או היה "סליץ נעים" בעקבות הכתובים שכתב; למעשה - מה שר ומה נעמו החיים של ההנה, ולדלכה - מה נהמדו מחזות-דמיון של איזה עבר. כי מלחמה להם בנשו וחיו, וחפצם לצאת ממנו לעולם החלל ולדחוי לעצמם את עמדת "הארם" שנקחה כוריע מעל ראש הנהגי ה"גלות המצות האמיתית". על כן היו ללוחמים לחם או קשור סחרים ל"השכלה", אך אלה שסמטנם היו רק חולמים על הבטן והלעה, השרון והכרמה.

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

הסקריות - שפיר סוף סוף ארית מתבוננת המטכילים אך דוא - כושיה בסבלת הקוראים הפוריים בני דורו, אלו הן יסוד, והלחם המכריח בו, אולם מרחיק לפעולתו הספרותית יצאו הערך שהיה לה, אולם סדרו וכוחו של הערך הזה רבו מאד מאד כי במה פירו ג. ה. ויז'קה ושלום הכהן - שנמצאו בספרו של כל ישראל - נמצאו גם ספריו של לויז'קה. כי היה האיש כשעתו, והפעולה הספרותית בלתי מצויה, ויש כמה יוצר עם ערך לדורות לא רבים הם המפוזרים אלו כתב. נשנתו והשלישית וישלש מת ולא הספיק לגמור או להמשיך את אשר החל. אולם יותר מאשר בכמה שכתב, יש בזה שכתב ואך שכתב להבטיח לו חי-עצמה בעולם הספרות העברי. אפשר להמיר את פעולתו בסופו גמולו, נסיון של רוח השפה המלוצית והגאיה העברית להשיב לישפת הנבואה ופיוס את הענוות, נסיון של רוח-השירה אשר מתקפת מסורתי ספרד ואיך תעלה עד ששצאה לה נפש ראית למסור לה את הוי-צורתה. אך כאמת היה בא נאן נסיון ספר הכנות ולא ספר האיכות.

כי ספר האיכות היה שלמה לויז'קה וחד סדרו למן זמן ה"מסאפיים" כבר לין עד ימות "בבורי השנים" בוונא, וחד באיכות סליצתו ושירתו, במדותו וכאופן נסיון מיסות התקופה הראשונה של ההשכלה בן-צאחם.

על ההשכלה הברלונית טכנו בכלל דוחם, השיבה אל התקרא, אפשר שהיה בזה הרבה מן החקני - השפעה פרוטסטנטית שדלכה אחרי לוסר - ואשר שהיתה זאת שאיפה להשתחרר מעולם של הרבנים שנתמך בתלמוד ושלחן-ערך. בה התלמוד נחלט התנ"ך נתעלה, כך באה השאיפה לשנוא אל המבעיות הקרובה בעוד ישראל חי על ארצו, בניגוד להיי-הרה הדתיים שנתפסו בגולה. היטם ההיסטורי של ראשו המטכילים היה לקני, כידוע הם לא הבינו את ערך הש"ס בתור גורם וקני. הכל של המשך החיים הרוחניים, ולכן קמו לפרוק מעליהם את עול הגזירות ושעבוד-החיים שנאו בו.

בספרות קבלה שאיפה זו גם צד-רוי-נתי. כל מושך בעט שר ישרים על "המבע", אשר נחלצנו ממנה מעט נלות ישראל מארצו, או היה "סליץ נעים" בעקבות הכתובים שכתב; למעשה - מה שר ומה נעמו החיים של ההנה, ולדלכה - מה נהמדו מחזות-דמיון של איזה עבר. כי מלחמה להם בנשו וחיו, וחפצם לצאת ממנו לעולם החלל ולדחוי לעצמם את עמדת "הארם" שנקחה כוריע מעל ראש הנהגי ה"גלות המצות האמיתית". על כן היו ללוחמים לחם או קשור סחרים ל"השכלה", אך אלה שסמטנם היו רק חולמים על הבטן והלעה, השרון והכרמה.

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

התקופה ההיא העמדה, שנים רבות לפני שלמה לויז'קה, סליצם ומשוררים, הראיים כחות או יותר לשם זה. ארד השירה היה נפתלי הירן ויז'קה, שיהיה תפארתו של, אלה שירי הקורש של הדרו הראשון להשכלה בן-גמחם. קרמו לו גם אחרים, בתור טפוסים נזכיר, למשל, את שלום הכהן - ואת ישמאל רומאן לי. אולם לישרתם של אלה נספחת תמיד איזה מצפה, איזה כונה - מביטאה או בלתי-מביטאה, העיקר: "ההשכלה בת השמים" השירה והמליצה סמנה, מכתה הן באות, ואליה ולחוקה הן שכותב, אצל ויז'קה היא מקבלת צורה של השפה ל"תורת האדם", נמי של של אדם, להכמה הדעה, הנבוי שהיא חכמו של המשורר, "חכם" הוא, "מטכיל" הוא והבטו, שהוא ועם-נפשו, הנה מן ה"חכמים", מ"מטכילי-תאור". אך לטשא מתקניו כליון העברית היו הכובות המלים הכבות, הכבות, דעה, הושיה, וכמה ינועות יגע לבקש פתרונים לשאלה: מהו הכמה? ומה בין הכמה לתכונה? ומה בין הכמה ותכונה ובין דעה? ומה בין הכמה, תכונה ודעה ובין תישת? שלום הכהן הנה מטכילי-המתון סרענת, בהר לרוב יצירותיו - "מטעי-קדם", "טר דוד" - חובר מכתבי הקודש, סדרך ישמר לו ויז'קה את ספרו התורה, הרומנטיקה

ראובן מאה.

שלמה לויזאהן

(ציור ספרותי למלאת מאה שנה למותו)

ב.

בשולח ספרו זה נמצא שירו היחיד

המבין בשם המליצה מדברתי. בו סתגלה פני המימי הצעוב חרענן של פמסודר. שפה תנכית, פנימה צביל פנינה ויחידה במחוזות. סתם הסקירה שלו שיה ובלתי-סמורבלת במראות לקוחות בהקפה או בעקום הכתובים, כאשר נחשו אחרים בזמנו ולאחר זמנו. בצל-סעם. בכל מחשוף יופי. בשפת סייאת השולח

ש

בירקרק דשא קטן נאמץ שן
ועל רגבי קל אהו רעד יצוע
דשא קל ענפי קל עץ סקרח
נעים קלאו ומעפר אנקח
התקלדו נאני נקד לעמאת
ארגמן זנקה השושנה ועל
הבאלת נמקדה לעלעין כעלב
שדים. סמקחה לעקת הברק
הענב עלי נאן
אנרת נגנה-נתם כסה עת
שדי תרומות

אף ממעמקי האדמה מקסים המשורר
את החרקמת יומי שבגיאולוגיה:
גם דבשו ארץ גמאפל
עלענת רגבי חול לענב נאקח
דקכו ומצורות העקר
נאק יקר העקף שם מסליות
קפש יצא אודם
הקשה האל אבני אופל קרני מור
נגנו פזור כוכבי רקיע
הזהיר ישפה ולשם וכקפת
חכלילות השחר
האדים השוהם קעצם שמים
ביום צח נגלה הספיר וכקמת
לזמן השלג העיץ המדולח.

פן חולך הוא ומצייר בצבעי יופי גם
את החי למינהו. ליונה, רוח חן ולארי
גוד נדאי. ולאדם היתרון: "שישית
שבבות הארץ

— וכמלאך אל יתהלך
אדם מן שאר אדםות.

המשורר רואה את היפוי מושל בכל.
בלתי-אמצעי או אמצעי. בעצמו או
על ידי תולדתו האהבה:

אני מלתיב זיקי תגבורת בגפש
הקלש ורשמי אשי
החודרים גרבי לרב קל מורף
נסתד מהמה

בכל מקום רואה המשורר את היפוי.
שזן הוא על פני כל ונמצא בכל
קצוי חבלי:

על נדרי שקב אשכונה בסמאי
צמון וכן קמית יליל סערות שם
הקמיקה קרותי, קתוף עפרות אש
אנתלקה בארצות
הימן וכשמש טגל לקבות
שם אזיל שירומי, ארחקה
על מוצאי נבקר גשמי קדים
ובקול פזרי שקפה אעיקה
שטר. אלינה באחרית ים על ראש
נדי קוף תקול רנתי שם
אקרא אישון קלה
מתוף פזרי אופל.

אלמלי בא הספר רק בשביל שירה
זו, כבר היה בו די הראות לנו את יכלתו
של המשורר. בסקירה ראשונה נדמה
היא בבנינה לשירת, המשל מדברי
אשר לרמ"ח לוצטו, אבל עולה היא
על זו ברענותה וברוח הנשמה השפוף
עליה.

אולם להספר הזה יש מטרה אחרת,
למדוית-שמושית, ושמשיות זו כשהיא
לעצמה מחרות-יומי היא. הספר נכתב
בכדי להסביר את אופני המליצה
השונים על פי דוגמאות מן התנ"ך
ולחשוף את יפין, והוא מסביר ומתרגש,
מבאר ומבריק ניצוצים מאוצרת הזהר
וההוד. כי בבואו לרגל ביאורו להסביר,
איזה מסוקים וענינים מן המקרא, הנהו
כוחב בעצמו מגלות מגלות של יופי
בפרוזה. פעם יתאר את הסער, "סמום—
רוח לעפות שבתנ"ך—הוועף באקלימה
של מדברי איה ולוהט עד למקומות
הישוב. פעם יצייר התפרצות האיתנים
ממעל ומתחת, לרגלי מליצתו הסואנת
של הנביא האלקושי. פעם יגלה את
פי המחזה המתואר אצל אליהו במערה
(מלכים א' י"ט), ויוצר יצירה חדשה
בעקבות הספור. יש כאן הרגשה עמוקה,
שירה חזקה, בטוי נמרץ, וציור שלם
נגול לעין. מובן כי משורר היפוי מוצא
כר נרחב בבואו לפרט את מליצת, שיר
השירים, ובא להעמידה על פשוטה
בציור הרועה והרעה הנאהבים
והמחגעגעים (אף כי דוקא פה האריך
מאוד כמפרש ושירתו נחבאה). אולם
כבואו להאיר את דוגמאות המליצות
הנבחרות מן השירות שבתורה, ממזמורי
התהלים, במשצאת ישעיהו, מחזיונות

הנביא הענתותי או האלקושי, ממראות
בן-בוזי או משאר נביאי עליון, פחרומם
לחזקת למורגת, משורר בזמנ עליון.
בציוריו הבאים לצורך הגארה ולשמה
נדמה כאלו חי ונח באחת החקופה
עצמה של הנביאים. בעל הלב מחרומם
בבה הרגשותו למעלה מן הזמן.

ואתו בעל-ההרגשו מוטיע לצינינו
גם ביצירתו האחרת, שהיא לכאורה
חומר מדעי ולא יותר. יצירת זו היא
הספר, "סחקרי ארץ" (י) חכנו: כתיבת
ארץ-ישראל עפ"י כתבי הקודש, השים
המדרשים בסדר איב ובהערות מן
הענין. הרבה נסתייע גם במקורות
אחרים שבספרי יון ורומי הקדומים,
הספר נחבר לכתחלה לתכלית הכנת
הגיאוגרפיה שבכתבי הקודש, כמו
שהספר, מליצת ישראל, נחבר להבנת
המליצה והפיוט שבהם. אלא שגם
בהזמיר יבש כגיאוגרפיה, נפח את
נשמתו המרגשת, כבר נבשורת-הספר (י)
שפרטם ברבים לפני צאת ספרו לאור.

מעיר הוא כי: "שום ארץ אינה יכולה
להשתוות עם אותו הערך שיש
לפולשתינה בשביל בגידתנו היחודים".
יען כי "זה המקום אשר שם עבר
לפנים תור-הזהב על עמנו, ואשר
לעמו גשם מלך עמנו הנושבים,
ששם הנצחי נזכר בפיות עמים לאין
מספר מקצה תבל עד קצה. לכן תשאר
הארץ הזאת בשבילנו לעולם עיקר בין
כל הארצות הקדומות". בהקדמתו לספרו
זה, נשמעת רעידת הנשמה המרגשת,
הנשמה העברית אשר הענין בפנים
הספר אין לה רק חוכן-מחקרי בלבדי.
זהו ודוי-הנפש: "כי בעת אשוט על
אדמת ישראל אזכור בניה נשארית
בארצות תבל לאלפיט ולרבבות, שומרים
בלב אנוש את משואות נחלתם". לפני
עיני רוחו עוברים כל העמים העתיקים
שנשמדו מעל פני האדמה, ועם ישראל
העתיק נשאר בחיים ומוסיף להתקיים.
ההוה מתכוץ עד לאפט בחזון לב
המשורר. ההוה יליד-רגש הוא ורומה
למצב עראי. רק מעבר הוא מן נצח
שבעבר אל הנצח שבעתיד. ומקרב לב
החש מתפרץ בחזון חוזה ומנחם לעמו: ".
וזכרה, כי לא לתהו הן מפעלות שדי'
וכי לא בזאת יחפוך אלהי החסד לדכא
תחת רגליו עם בודד ונבדל מדור אל
דור ומשנות אלף עד שנות אלף; תפעם
עוד רוחי בקרבי ושרעפי עלי ירגזון
כי ישאלוני: הלחנם שמר אלהי הצבאות
עד הגה עם עשוק ורצוף מכליון חרוץ?

(י) סחקרי ארץ, המדבר על הארצות
והימים, הרים ונבעות ועמקים עינות ונהלות
מים וכו' ערים וכפרים שגזברו בכתבי הקודש,
ויוען ברטום הולצינגר 1819 (הספר הזה יצא
אחרי כן לאור מעופד עם תקונים חופפות
והערות מאת יוסף קפלן בשם, ארץ קדומים'
ב' חלקים, ווינא 1839).
(ז) שולמית, ירחון בשפת אשכנז
(כרך V 1817 צד 152—148).

הלחנם נמנע מלשוח כלח את גוי נדח
ואבדו— אל תדמו כזאת שבטי ישראל
עם שרדי חרב ורג ואבדון ואם גם
רבו כמו רבו ימי החרפות, ושנות הגגע
והקלון עצמו משערות ראשינו; הן לעת
פי יחדש ר' רוח נכון בקרב רבבות
ישראל— הלא בים הוא יחדל קלון
יעקב מבין העמים והרפת יחודה תסור
מעל כל הארץ. רוח נכוך זה רמו
להושללה שטובי המשכילים האמינו
בכתה להרס קרן ישראל. תקוה זו
שעשה אז לג רבים.

כמזומני כי לויזאהן היה הראשון
אשר התעסק בגיאוגרפיה של ארץ
האבות— ושלמות אין לבקש שם—
אך הוא היה גם היהוד בשעתו, שחש
באופן ער כוח קרובה אל הארץ והעם.
צריך לזכור, כי באותו זמן היתה כבר
הסנהדרין בצרפת עובדה היסטורית,
וגלוי-דעת שלה, שאין לישראל געגועים
וטאיפות לארץ אבותיהם, היה לדעה
מהלכות שאין להזמיר אחריה בחוגי
המשכילים השואפים לשווי זכוה
באוצות הגלות.

המחבר מודה לרבות מה שכתב על ידי אחרים

שלמה לויזאהן.

(ציור ספרותי למלאת מאה שנה למותו).

ג.

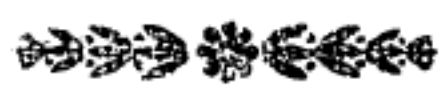
אלתו הקרובה אל עמו והאדמה אל קניגיו, היה בטח גורם-עשוי לכך שילפוש בדברי הימים לישראל, שדאו או קרקע בלתי-מעבדה, כי הימים ימים היו ימים שלפני שורד וקרובתו, צאגין, ושד"ל, יאסט ושאד לתמסנים, אשר נכרו גפושם על חקי-חז העבר הידוע, לספוח מה שנתפרסמה ב,,הנאסף" הברליני מעין קרפאה - כמדו-טני בפרק ,,האל הבשור" - לספרו ישראל שיתעסקו בחיי הגדולים אשר קמו מבבר וליהפין אר על היעם ופעולו-חידם, לא נעשה בלכר מאוסה פתבי-היד העברים התעללו באבק חביבליותיקאות יבאוקספורד וליודן, בוואסיקן ופסאד המקומות, והבו לנואלים, משפילו הדור או שהתפקו במלוצות ושירים, או שיהיו עסקו בשנוי חיי היהודים לפי-אוסטי-שטחי של ההשכלות, ומה שעושה אחריו כן על ידי המתקנים שמסשפולים וטובי החכמים, ותחיל לווזוהן לעשות קדם לזה, טובך, שאין לסוד את מעשהו מצאתו קלא-הגויה המדעי, אשר השתמשו בו העיקרים המהעמקים בחקירת העבר, אבל המעשה ישיכו רב דלא, בבח הרששתו היהדות קדם בזמן לחכמי ישראל אשר בקשו להם תוכן יותר עמוק, ומה הרחילה חכמת ישראל להבנות, וחקירת קורות העם התחילה לתפוס טקום החב.

אכן לויזאהן מצא לפניו תהי והבו במקצוע זה, והרניש בדבר, בהקדמתו לפסיונותיו אלה, אשר גרפסו בשם ,,פארי-לעוהנען" (1), מתאונן דא על קושי העבודה הזאת, מן הגנע להישום על אדות כתיבת דברי הימים לישראל באופן כחולצוני, מוכן הרובן עד הזמן דלה, סדר הזמנים חסר, הויעות הברורות מעשות, ויש שהמקורות חברים ולקויים, לכן ביר לו חוליות, חוליות, תקופות, מאורעות, לעבר לסדר ולהאור באור הבקורת ויותר טאה: להבטים היים ותנועה בכל זה על ידי הרצאה ויהי, בהקדמתו למחברת הרא-

(1) הראשון בעל, המכור" והשני בעל "עץ חיים".
 (2) פרומטא: תהלת, המחבר הקראי הוא שאינו אומר ידיו כעבר - בפירושו על התורה - להקור ש"ל בעלי הספרה" וכדומה.
 (3) שאיפה זו מבוססת למשל אצל יהודה ליב יוטלס, ופן הראוי ונכון לנו בית ישראל המערבים בין העמים, והם

לחזו כהטפתם וכמעשדם - כי בזה ראוי מקור כל טוב - אמאן נתהוה הפרחיות לרתבוללות, לא כן ולמה לויזאהן, אלכלו השתמשו במוצו בהדגרה, "יהודי-לאומי" כי אנו היתה זו חולפת אצלו, כותב הוא את מפיו,,טלויצת ישראל" דוקא בעבריות, ולא כעצת-אשכנז, המבטת לבנו ארצו באמסטרדהאנערות וליהודים העומים באשכנז, ממנו כי ראה הוא כמפיו,,מפרי-לאומי כשציל כל אחי הפוררים בארצות ישנות בין עמים שונים" (6), וכאמה טאן הוא כח לרבר - במאדעה אשכנזית ושטרסם לפני צאגם דמסר (6) - על עכאו ישראל! וכה בריו: "אלה השירים הסבירים - מפרי-הקדש - ישל עמנו (הוא משתמש תמיד כטרמינולוגיה, "אציאן") הם יום-המקדשים ככוכבים משרחק ימות קדם ומאחזים את מצבו וכדה אם גם יהיה-קודר בעד, כי אי אפשר לנואל טאגת ליעלים את חכמת לנו לעינים כדרכי הישכח ותהארת, והפננו וישענו לחלו: בעל-ימים ולאחוו בסנסכיתם וכו'": (סוף ב. ו. העתים חקצ"ב).
 (5) שולמית V 106-102 בסדרה ספרותית בתוכה על ידי לויזאהן.
 (6) עמ.

לקרוא בגאון-אציא: "אלה הם משוררים-ש-ל-נו, גבורים ושל-נו, מלכים של-נו" בתחו בראש ספרו הנזכר בקורת פללות על טרל הדודים החחדות מונות "ברי-מוכסא" ועל ימי דור הדושכלות, מסים דגא וכדברים האלה: "בקול רם תצא יאסוא הקרואה אל האחים אשר במורה ואשר בעמרכו לצעוד דלאה בסיח-הברות-מאחדת בדרגם המשועה אשר התחילו ללכת בו, למען ירפו ליעיל מכוה העבו העולם, לעען תמסדו מן האדמה את זכר הקלון של ישנות מאות ושלפני, אולם עלינו לחבר תמיד את הברות המצוינות של אבותינו, על נשכח לחערין את מסירות הנפש של הנאבות יזוכני-הנפשה, שמוסה יעמד מאות קשות ככרול דתגלולו על ראש עטנו, מה ומהוה נרל ישראל בשעות-האליפים הנאבות, כמותר כעל-העל העתיד, אולם מי שמנודג עמים אל חכמה דלא זיק אלדו אבינו, אלהי-אבותים, שם הו"ח" למעלה מן החמים החפה גטש דגשורר, יש פה אשנה מארבת בעשדות האופה, שדוגמתה מעטת כורה הדגא.

שלמה דיזאחה

(ציור ספרותי למלאת מאה שנה למותו.)

(טו פ.)

מיגרע רוח וקדם מצור
עפר? אם מרוב
חול תקטן גפש אנוש?

המקשה ידי אנוש אמן
על קלי תפארת מפשהו לאגדו
אגדן גצח וישמהו קפפר
קדוש? — — — —

ואדני יוצר רוח
אדם אף ממלאה חסדות-על חספה
ותבונות אין קץ. הוא רגע קריק
נאין? ישיקה באקס תקנה?
הוא קפמע קתאום יקבה השמש
הלוקחת קעוז יפעת פקרים? —

החידושי אף הן יצאתה נגדה הרגיל
הוא נולד (1789) בעיר קטנה Moor איזר
במדינת וויסנבורג באונגריה. על שם עיר
מולדתו נקרא שמו ישלמה מודה, על כן
בחר לו לשם-ספרותו את השם דיזאחה,
ונודע רק בשם הזה בספרות ובחיים. (רידן)
מתאר בנעוריו בחור, טעם צנוע ושקט,
עצוב רוח ובעל מרה ישוורתו. ותכנית ה'
נזכרה בו מראשית עד אחרית.

בנעוריו נתחנך על ברכו דתורה, כדרך
היומים והם. את השפה העברית ידע על
פזורה סדום דבור אינו יפה אחרת. עברו
מן המקור. בן י"ב שנים הרחיל לבקש את
בית"ם בנצור וקפוצונים בעירו, כירועי היה
לפנים התנוך הכללי מתח ברוי הכותמים
והנזירים. האב הידועו האדוק שלח את
בנו שמה רק מסעמים טעניים. דתיים
דרשו את לשנה הדיעות הרעובות הנחו-
צות לאדם הבא כמגע עם העולם הרוי:

קריאה וכתובה לועזות החשבון. אולם כעל
הבשריו עשה דרכו הלואה, מלכד עברית -
אשר התחיל לעמת כחו וכתב בה דברי
שיר ומליצה בישתו השליש עשרה - לומר
הוא מיוון בית"ם רובית השפה של
החכמה והדבקים לטנים. הבאותה השיר
הקטנה גר יגו עלמה רונמחאל השיר
והרען המטכילי, אשר החתיק את-כחו
דירתו לבוראפטיט, ושארץ לשם בדיעותיו
הרחבות ועמה בכחכים עם חכמי הדור

כשר"ץ ואחרים. לרונמחאל נלה בשליו
הגער, ויהו לו פסדון מימות טעורו על
מותו. בבבליותיקה שלו מצא הצעיר
ספרים כאות נפשו. בספרות העברית
ומסורות הרומית הקלאסית מלכד ארנה
המפרים הפתוח לפניו, היה בלעז בעצמו
למורה-דרך לו כרם. מודיעת השפה הר-
מה וספרות, עבה לקצת דעת בנותיו

שפות צרפת ואיטליה וספרותן, וכל מה
שזכש, הבנים אל האחלז המכרי, אשר לא
מש מרובו למרות דהקן. בשנת 1811 עזב
את מקומו וארצה ויסע לפרא מרבו דחכמה
וההשכלה בזמן הנא על מנת להשתלם
כלמורים. מה הוסף על היעשותו הלשעניות
את ידועת לשפות יון ואנגליה. גם לישון
לארניות דהמכר. זה בא לו כח מהמשמשו
של יהודה לוב ישלם הבלישן הארמי שהיה
אחר כן עורכם של בכורו העתים, וימלם
ומשבילים אחרים כפרא קריחה והתאכזו
לפתח את כשרונו אשר נלה למורה בודד
לשנהמסדה ברפם עבודתו הקלאסית

שואה בולמס הנשמת, אשר היתה את
מביתו. מה הוציא לאור את מבואו הבלשני.
הקדוקן אף המשמח(2). ומה סבה שור
מספר על מות ברוך משכילי העיר, דרב
ברוך וישלם(3) בעל, טעם הבלקד(4). (פורוש
והערות לס' שער הבלקד(5) משה נגעים
בילמטו על יד דהקק, דלמב(6). שפרמם
את מה ישרתו:

1) Bet-el, Ehrentempel verdien-
ter ungarischer Israeliten, von M.
Reich, Budapest 1878.

2) בית האוסף, מבוא בלשו ודקדוקי
אל ישנה שויל בפרג 1812, ונדפס
אהר כן כראש הוצאת המשניות של שפיר
בווינה 1815. השיחה בעולם הנשמות ובית
האוסף נדפס בשם, הכולל, מחקרי לשון,
עם הערת סאת אר"ם הכהן לכחון והערות
ביחק טווילוא 1849.

3) ברוך וישלם היה בנו של-הדוקטור
לרמחה הראשון שנתפחה באוניברסייה ינה.
ישלם ואחיו של יהודה לב וימלם. בעשותו
כרו אל בן-פנחם בודינה, וכס לאתר-
שואהוזהו הכיתה היה ממעדישו וממרחיבו.
האשכנזי. הרב-פרדני בנקק, כעס טעמם וה'
את הסכמתו לספרו, טעם המכר, אף כי
הראה בו בקיאות רבה במקצוע האלכה.

דבנו כן-ואב לרפוס, ונדפס ישנים אחרות
אחריו מותו.

בשנת 1820, אחרו צאת ה"פארלעי-
ואגען" לאור, נחתם בזיון יצירתו. נטוית
ל"סרה ישוורת" נעצרה. גם יר, אהבה
נכונה" כבדה עליו והקריה את רחוקו.
מפני כל זה באה רתושלות ובעבודתו
הדגולה, שנמצאה כלאה טעמת השואות.
מסבה זו ספרתו ארוננו שמיר מן המשדה,
מבה וסמוכ נרמז גם ירחו לדורם את

בוחצו הרפונים והרוענים. כפעם בפעם
התמליה דעתו נטרפת עליו, ובנותו
המרתרה, כאשר הגיע רבה האמון לשלטה
רוחמאל, זה יעלה את כשרונו ועור
לדחמחחיו, מדר לנסרע לזונא ויקחה
לעיר מלודתו למען רסאותו. אך לא עלתה
אחכה להולת-הרחה. אחרו שלישו הדיעים
מת כדמי ימיו כולם מלו נסמן תקפ"א(7).

ערות שיה מולדתו ידעה לכבד את
לכרו, וחקים לאתר אינה זמן מצבת זכרון
על קברו(8). עליה הרחמה פרישת מעלה
לדורות. אולם הכרונם הם ספריו. זכרונו
הוא מקוריותו-בתפישת רוח-השפה העברית,
והוי-הרפיו שלו. ידועת השפה נאמה על
ידו סאלו לא גתורה כל קצע בין העבר
ההודו, אנו חוזר בזה על מה ושכתפמי
אדותו במקום אחר(9):

במספרו זה נלה כשרון ישירי וצחילי
לשון המקרא, מה שחבנו על משכילי
פרא, אך לא הנון עליו כפטי חיו מחסור.
ביתתו נקרא לזונא ויבוא ישם (1815)
בחור משה בבית-הרפיו של ימורה. מקבצע
לדפוס העברי היה חדיש בווינא. במלכת
אומסריה-אנפריה קם קבוץ-יהודי מסוים.
מלכד הצבחה הירודי דרכ בארצות ביהם
ומרכייה עד סלובקיה, נחמק מספר גדיף
של יהודי פולין אחרו ישנמפדה לשיחה
למלכת אומסריה הצבור היה קנה ספרים
עבריים (ש"ס, תנ"ך וכו'). המספדה דאנה
לדבר ישושא כמק פריצן המפרים כמלכת
המלכה, והוצאה אומר הכנסת ספרים
מחוז-לארץ. מטעם זה הכשר הקרקע לומר
הרפים העברו בווינא ולכממ. חמפרים
הראשון שדחממק בודפסת ספר-עבר היה
הראטאנצקי (נוצר, וכן כל האשני
המפרים המכרים בווינא כולם נוצרים).

אכן הוא סמך על ספריו הנוצרים כלכד,
מכרי השגרת מיה סומדה רעומת על גבם,
(נא הש"ם של הוצאתו סלא שכושים
ושואות המרמס המודי שקם אחריו ועלה
עליו כגשרון ובשקודה השחרר לפאה
את הוצאת המפרים העבריים ולשבה אותם.
למלכות זו קבל מנדחים עבריים כן נפתח
בווינא ישער-פרימה לכנסת ספרים
ומשבילים. בכתיבת-ספרו של שמיר עסק
בידנה המרגק הנורע בן-אבא. ואחריו
מזהו (בינתים שמש מנדחים אחרים בודד
ארע) נקרא לוינדקן לוחשת את מק"סו.
באופן זה הוטב ממה דחמרו וימצא רימ
לעבודה רתנית. מה יצאו לאור ישלשת
ספריו המצוינים את גורש המפרות
(מלכת ישרון, סוקרי ארץ והפריצעוונגען).

מפרים בודחים מרכייה ישו-אר פרמם
או גם כמאמק האשכנזי, ששלמות" שי"ף
בברלין-דיסו(4). לסוג עבודתו הנהגות =
או סורר תולדות מנהג - כנסים המדעה-
מקום שלו והערות לסמוקי המקרב
שנמצאם בשער הירוד(5), גם דהקדמה
אשר כתב לסדר, תמלה זכה(6) אשר

1) דמשל, דקד פראפעט וימחג,
ויועפוס מלאוויים אודי רביימחא אברונאל'
איונע היפפטיישע פארורלעלע (שולמות) פ'
181—168.

2) נדפס במסגור לוי"ש עם פירוש ונ.
היירנהיים, משם, פראה קד"ש סאת שלמה
ידחיוותן (ווינ 1816).

3) חפלה וכו' מוללה התמלות מכל
השנה מוזקקת מכל השואות והמפיעת ע"פ
משפט הלשון ודקדוק התנועות, ומבואות
עם פירוש הפלות ווענין במכליה הקצור,
כאשר עשה לפניו המפרק השלם מ"נה
יצחק סמנא כמפרו, ויקתר יצחק ע"י
יהודה ליב בן-זאב ר"ד, ווינ 1816 ברפוס
שפיר.

4) חפלה וכו' מוללה התמלות מכל
השנה מוזקקת מכל השואות והמפיעת ע"פ
משפט הלשון ודקדוק התנועות, ומבואות
עם פירוש הפלות ווענין במכליה הקצור,
כאשר עשה לפניו המפרק השלם מ"נה
יצחק סמנא כמפרו, ויקתר יצחק ע"י
יהודה ליב בן-זאב ר"ד, ווינ 1816 ברפוס
שפיר.

זה היה אדם שכולו שירה, כולו השג,
כולו לב, אנשים כאלה נולדים פעם
במשך דורות רבים, ובהם מתנשם רוח
האומה המחודש בתרושגערדים וקרא
פרק שירה המלאך המטונה על יצירת רוח
הגם והעוסק ממעל לראש ומחור זה
וכרשורש כנפיו לחש לו רזו היצירה המקי-
לית וכל לו סוד השירה מלחמי תלשונות
ויומו הרגשו דרכה, מעף רמיום ועומק
רעיונו, שנקבצו בתומם בשריו תקלוחים
בספרו דבי-חשוב, מליצת ישרון, גם אה
של, כושורר בתבר עליון, של יחד
מאמנו העט שקנע לישוראל. אסמלו דאריך
ימים, כי או אלו יצר יצירת מקימת
ורבות ושם היה נקרא מלשמה אחר על
המסדה ה' ידעה הליו יר"ח לוצאמט
כשם ועדו דואים ורישון את המסום הכי
משגב של ספריו ספרו אבשנו רזו כמצאים
אם כמאכסם של ספריו אטלית, כן היה
ישנו של לוחמון כמנוסם כעור אבו
השירה העברית של מסדרו אשכנז, סלחו
אשמו של המעט שנתחדש בוא חרף על
אדמה אומסריה וכו'. לוחמון ושקם
בוובל ישנים לאר"ם ולככ"ד - ראשון
המשפרים וכליו ערך מסים - תולד היה
לדיות לא רק מלשפיע על הכסם
הפנים של משוררי דורו ובמקום כטי'
מתות בשירי, בכורי העזים, הכוכבי
למח"ק דהו אגלי קסום כחות פוריים,
כי גם מסיון מספרדים הגדולים שקם
אחריו-ברוסיה וכו'. אולם כותנו למקורות
היא שקפדה את פתיל השירה כראשית
ומוחש, וכלל זה משאחה רק רונמח של
כשרון.

7) ע"ד יום פתו נמלגו היעות. ריך
כספרו בית-אל כוחכ כיום 25 אפריל 1822.
על מצבתו חרות פ"ו נימן תקפ"א. וחרב
פרופסור ידי מלכמור ביכר מכתביו
מעיר (במכתבו הפרטי מלי) כי במקום נימן
צריך להיות סוף תקפ"א.

8) נוסח המצבה מצא כספרי, תקפ"א
ההשכלה בווינה צד 57. (9) שם.

9) נוסח המצבה מצא כספרי, תקפ"א
ההשכלה בווינה צד 57. (9) שם.

9) נוסח המצבה מצא כספרי, תקפ"א
ההשכלה בווינה צד 57. (9) שם.

9) נוסח המצבה מצא כספרי, תקפ"א
ההשכלה בווינה צד 57. (9) שם.

9) נוסח המצבה מצא כספרי, תקפ"א
ההשכלה בווינה צד 57. (9) שם.